

Nr 62.

Ankom till Riksdagens kansli den 6 maj 1910 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen, angående rektorn vid realskolan i Oskarshamn J. V. Asplunds tjänstårsberäkning för uppflyttning i högre lönegrad.

(2:a Afd.)

I en den 15 sistlidne april till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling aflåten proposition, nr 185, har Kungl. Maj:t med åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, att rektorn vid realskolan i Oskarshamn Johan Vilhelm Asplund må för uppflyttning i andra lönegraden såsom rektor vid realskola äfvensom för erhållande af pension i nämnda egenskap tillgodoräkna sig den tid han från den 18 augusti 1898 till den 1 juli 1908 tjänstgjort såsom rektor vid allmänna läroverket i Eskilstuna.

Till åberopade statsrådsprotokollet har föredragande departementschefen anført följande:

»Rektorn vid realskolan i Oskarshamn Johan Vilhelm Asplund anhöll på sin tid hos öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk om rätt att för uppflyttning i högre lönegrad såsom rektor få räkna sig till godo den tid, han varit tillförordnad rektor vid lägre allmänna läroverket i Eskilstuna. Sedan såväl öfverstyrelsen som sedermera regeringsrätten afslagit denna begäran, föreligger frågan, huruvida billighetsskäl tala för att åt Asplund söka utverka en förmån, som icke med stöd af gällande författningar kunnat tillerkännas honom. Innan jag vidare ingår på ämnet tillåter jag mig erinra om följande.

Enligt kungörelsen den 27 augusti 1904 angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk, finnas för rektorer vid realskola två lönegrader å 3,200 och 3,700 kronor jämte tjänstgöringspenningar å 1,800 kronor. Rektor må vinna uppflyttning från första till andra lönegraden efter förloppet af tio år, därest han med nit och skicklighet tjänstgjort såsom rektor mera än fyra femtedelar af samma tid. Denna löne- och pensionsreglering gäller för befullmäktigade eller af Kungl. Maj:t tillförordnade rektorer vid, bland annat, sådana lägre allmänna läroverk, som skulle ombildas till högre läroverk eller till realskolor för gossar, försåvidt nämnda rektorer ingå på den nya lönestaten eller blifvit utnämnda efter det ifrågavarande kungörelse utkommit.

Asplund har, såsom jag förut antydt, innan han förordnades till rektor vid realskolan i Oskarshamn, varit tillförordnad rektor vid lägre allmänna läroverket i Eskilstuna, numera ombildadt till realskola. Frågan gäller nu, huruvida Asplund billigtvis bör få räkna sig sin tjänstgöring såsom rektor i Eskilstuna till godo för uppflyttning i högre lönegrad som rektor vid realskola.

Enligt cirkuläret den 15 april 1887 skulle lediga eller ledigblifvande rektorsbefattningar vid de femklassiga allmänna läroverken icke besättas med ordinarie innehafvare utan skulle tillsvidare uppehållas på förordnande. Vikarie, som i följd af denna föreskrift komme att bestrida sådan rektorsbefattning, ägde att, jämte den rektor tillförsäkrade ämbetsgård eller hushyresersättning äfvensom rektor beviljadt lönetillägg, åtnjuta, om han fullgjort villkoren för att kunna till rektor vid lägre allmänt läroverk utnämnas, öfriga enligt gällande stat med befattningen förenade löneförmåner, men eljest 500 kronor mindre. I händelse ordinarie lärare förordnades att bestrida dylik rektorstjänst, finge denne räkna sådan tjänstgöring sig till godo för uppflyttning i högre lönegrad.

Rektorn vid Eskilstuna läroverk, J. G. T. Elmqvist, hvilken hade fullmakt å sin tjänst enligt äldre bestämmelser, blef af direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk i december 1888 förordnad att tills vidare vara rektor vid Östermalms allmänna läroverk i Stockholm. Med anledning däraf anhöll Elmqvist hos Kungl. Maj:t, att rektorsbefattningen vid läroverket i Eskilstuna måtte, under den tid Elmqvists förordnande vid Östermalms läroverk komme att fortfara, få uppehållas genom vikarie. Kungl. Maj:t biföll den 31 december 1888 Elmqvists ansökning och medgaf, att den vikarie, som, under det Elmqvists förordnande såsom rektor vid Östermalms läroverk fortvarade, komme att bestrida rektorsbefattningen vid läroverket i Eskilstuna, finge, jämte den rektor tillförsäkrade ämbetsgård eller hushyresersättning äfvensom rektor beviljadt lönetillägg, åt-

njuta, om han fullgjort villkoren för att kunna till rektor vid lägre allmänt läroverk utnämnas, öfriga enligt gällande stat med befattningen förordnade löneförmåner, men eljest 500 kronor mindre; dock skulle, i händelse ordinarie lärare förordnades att bestrida rektorstjänsten, denne lärare, hvilken ägde att räkna berörda tjänstgöring sig till godo för uppflyttning i högre lönegrad, afstå hela sin lön med därtill hörande tillägg på extra stat.

Sedan därefter genom nådiga kungörelsen den 16 december 1892 meddelats förändrade bestämmelser rörande förordnande af rektorer, blef Elmqvist af Kungl. Maj:t förordnad att under en tid af 5 år, räknadt från och med den 1 juli 1893, bestrida rektorsbefattningen vid Östermalms läroverk. Sedermera anhöll domkapitlet i Strängnäs att, enär föreskriften i nyssnämnda kungörelse i afseende på rektors förordnande i förevarande fall icke syntes äga tillämpning, Kungl. Maj:t måtte meddela föreskrift, huru med uppehållande af rektorsbefattningen vid läroverket i Eskilstuna, under det Elmqvists förenämnda förordnande varade, borde förfaras. Genom nådigt bref den 7 juli 1893 förordnades, att rektorsbefattningen i Eskilstuna skulle tillsvidare uppehållas genom af domkapitlet förordnad vikarie, samt att beträffande aflöningen åt denne vikarie m. m. de därom i nådiga brefvet den 31 december 1888 gifna föreskrifter fortfarande skulle lända till efterrättelse.

Elmqvists förordnande såsom rektor vid Östermalms läroverk har sedermera upprepade gånger förnyats.

Den 18 augusti 1898 förordnade domkapitlet Asplund, som var kollega vid läroverket i Eskilstuna, att tills vidare mot åtnjutande af de genom nådiga brefvet den 31 december 1888 bestämda löneförmåner bestrida rektorsbefattningen vid nyssnämnda läroverk. Detta förordnande innehade Asplund ända till dess han den 29 juni 1908 af Kungl. Maj:t förordnades till rektor vid realskolan i Oskarshamn.

Under åberopande af de nu af mig omförmälda nådiga brefven anhöll Asplund i november 1908 hos öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk att få räkna lön i andra lönegraden såsom rektor vid realskola från och med den 1 januari 1909. Till stöd för denna framställning anförde Asplund hufvudsakligen: I det exceptionella fall, som här föreläge eller att en fast anställd rektor inlämnade ansökan om tjänstledighet för att mottaga ett förordnande vid annat läroverk för en lång följd af år, syntes det hafva varit meningen, att tjänstförrättande rektorn skulle fullkomligt likställas med den ordinarie, hvilket framginge af bland annat nådiga brefvet den 31 december 1888, där med bifall till rektor Elmqvists ansökan särskildt framhölls, att den tillförordnade skulle komma i åtnjutande

af rektors ämbetsgård eller hyresersättning, af det honom beviljade lönetillägget och af öfriga enligt gällande stat med befattningen förenade löneförmåner. Detta förordnande hade kommit att under 20 år innehafvas af två ordinarie lärare med den kompetens, som i nyssnämnda nådiga bref omförmäldes, nämligen rektor R. F. Almqvist och Asplund, hvardera under 10 år, och hade detta rektorat ställt större fordringar på innehafvarna än något annat med motsvarande verksamhetskrets. Det syntes under dessa förhållanden hårdt, om med detta arbete ej skulle förenas de förmåner, som eljest dylika rektorsbefattningar medförde, helst som skillnaden mellan ifrågakomna rektorsförordnanden och de vanligen förekommande icke torde vara särdeles stor, då ju äfven de förra kunde sägas vara grundade på kungl. förordnande. Hvad särskildt Asplund beträffade skulle ett afslag på hans ansökan medföra synnerligen ödesdigra följder. Först och främst skulle han icke kunna komma i åtnjutande af ifrågavarande löneförhöjning förr än i bästa fall vid fyllda 62 år, hvilket innebure, att han under 23 års tjänstgöring såsom rektor skulle få åtnjuta denna förmån endast i 3 år.

Då ärendet den 19 februari 1909 företogs till afgörande, förklarade öfverstyrelsen att, ehuru öfverstyrelsen ansåge vissa skäl tala till förmån för den gjorda ansöknings, funne sig öfverstyrelsen, enär Asplunds rätt till uppflyttning i högre lönegrad såsom rektor icke syntes tillräckligt grundad i gällande författningar, likväl icke kunna för sin del bifalla densamma.

Från detta beslut voro dåvarande läroverksrådet Bergqvist och öfverdirektören Carlson skiljaktiga. Läroverksrådet Bergqvist anförde: För bedömande af beskaffenheten af det förordnande, Asplund innehaft såsom rektor vid allmänna läroverket i Eskilstuna, borde hänsyn tagas till de omständigheter, under hvilka nämnda förordnande tillkommit. Efter att hafva erinrat om innehållet af förutnämnda nådiga cirkulär den 15 april 1887 och nådiga brefvet till domkapitlet i Strängnäs den 31 december 1888 framhöll Bergqvist, att mellan de enligt berörda nådiga cirkulär förordnade rektorsvikarierna och rektorsvikarien i Eskilstuna ingen olikhet förefunnits ifråga om sättet för deras förordnande ej heller beträffande deras löneförmåner. Enda skillnaden hade bestått däri, att rektorstjänsten i Eskilstuna var ledig på det sätt, att den ordinarie innehafvaren af tjänsten fullgjorde rektorsförordnande vid annat läroverk. Men denna skillnad vore ingen annan än den, som ännu bestode mellan den numera af Kungl. Maj:t förordnade rektorn i Eskilstuna och andra af Kungl Maj:t förordnade rektorer vid tjänster, där inga ordinarie rektorer finnes. Borde oakadt här antydda olikhet nuvarande rektorn i Eskilstuna i fråga om

lönetersberäkning anses likställd med andra af Kungl. Maj:t förordnade rektorer — något hvarom ingen tvekan torde förefinnas — så kunde icke finnas något skäl, hvarför icke också den af domkapitlet i Eskilstuna förordnade rektorsvikarien i fråga om lönetersrätt borde likställas med de enligt nådiga cirkuläret den 15 april 1887 förordnade rektorer. Kungl. Maj:t hade i upprepade fall för uppflyttning i högre lönegrad såsom rektorer tillgodofört enligt nådiga cirkuläret den 15 april 1887 tillförordnade rektorer den tjänstgöring, de utfört under den tid de innehåft förordnande enligt mera-nämnda cirkulär. På grund häraf och i betraktande af ofvan antydda öfverensstämmelse i fråga om beskaffenheten af det förordnande, som sist-nämnda rektorer innehåft, och det förordnande, som rektorsvikarien i Eskilstuna mottagit, syntes det otvifvelaktigt att äfven sistnämnda vikarie, först och främst hvad beträffade tiden mellan den 31 december 1888 och den 16 december 1892, då nådiga kungörelsen om förändrad sätt för förordnande af rektorer vid de femklassiga allmänna läroverken utfärdades borde hafva varit berättigad till samma lönetersberäkning som öfriga under samma tid tillförordnade rektorer vid femklassiga läroverk. Då nu Kungl. Maj:t genom nådiga brefvet till domkapitlet i Strängnes den 7 juli 1893 i alldeles oförändrad form prolongerat föreskriften i nådiga brefvet till samma domkapitel den 31 december 1888 angående sättet för oftanämnda vikaries förordnande och de löneförmåner, han ägde åtnjuta, funnes ingen anledning att antaga, att han icke också fortfarande skulle innehafva den lönetersrätt, han tidigare syntes hafva varit berättigad till. Han hade alltjämt äfven efter den 16 december 1892 bestridt rektorstjänsten på eget ansvar, alldeles på samma sätt som om ingen ordinarie rektor vid tjänsten funnits, och han hade vidare under tiden varit tillförsäkrad samtliga med tjänsten förenade löneförmåner. Af enahanda grunder som Kungl. Maj:t i fråga om uppflyttning i högre lönegrad tillgodofört åtskilliga andra af domkapitel eller eforsämbete förordnade rektorer vid de femklassiga allmänna läroverken den tjänstgöring, de utfört under tiden för sina förordnanden, borde äfven Asplund vid uppflyttning i högre lönegrad få tillgodoräkna sig sin föregående tjänstgöring såsom vikarierande rektor vid allmänna läroverket i Eskilstuna.

Öfverdirektören Carlson fann icke blott alla billighetsskäl utan äfven mycket starka formella skäl, anförda af Bergqvist, tala för att Asplund finge för uppflyttning i högre lönegrad såsom rektor tillgodoräkna sig sin föregående tjänstgöring såsom vikarierande rektor vid allmänna läroverket i Eskilstuna.

Mot öfverstyrelsens beslut anförde Asplund besvär under anhållan tillika, att, om besvären ej kunde bifallas, Kungl. Maj:t behagade vidtaga

nödiga åtgärder för att en löneförhöjning af 500 kronor för år måtte från och med år 1909 komma Asplund till godo så länge han innehade förordnande såsom rektor vid statens realskola.

Öfverstyrelsen afgaf, på grund af nådig remiss, den 7 april 1909 underdånigt utlåtande i ärendet, därvid styrelsen gjorde det uttalandet, att, därest Kungl. Maj:t skulle finna lämpligt vidtaga åtgärder för att åt Asplund utverka ifrågavarande förmån, styrelsen för sin del icke hade något att erinra däremot.

Statskontoret yttrade i infordradt underdånigt utlåtande den 14 oktober 1909:

Under den tid, som Asplund yrkade att få räkna sig tillgodo för åtnjutande af ålderstillägg, hade han i egenskap af vikarie uppehållit en rektorstjänst, hvars ordinarie innehafvare af annat uppdrag var förhindrad att sköta sin tjänst. Visserligen ägde adjunkt eller lektor vid allmänt läroverk att för uppflyttning i högre lönegrad räkna viss föregående tjänstgöring såsom vikarierande adjunkt eller vikarierande lektor sig till godo. Men någon motsvarande rätt hade icke funnits medgifven i fråga om rektorstjänster. Den omständigheten, att sådan tjänst vore med ordinarie innehafvare försedd, måste enligt statskontorets mening, i öfverensstämmelse med den grundsats, som i allmänhet tillämpades i frågor om ålderstillägg, anses utgöra hinder för annan, som på förordnande uppehölle tjänsten, att för ålderstillägg tillgodoräkna sig sådant förordnande. Till stöd för sin vid ärendets föredragning i öfverstyrelsen afgifna reservation hade dåvarande läroverksrådet Bergqvist åberopat, att vissa jämlikt nådiga cirkuläret den 15 april 1887 tillförordnade rektorer vid femklassiga läroverk fått räkna sig sådant förordnande tillgodo för uppflyttning i högre lönegrad såsom rektorer. Men i fråga om dessa hade dock förelegat den i förevarande hänseende betydelsefulla skillnaden, att ifrågavarande personer varit förordnade att uppehålla *lediga* rektorstjänster, hvilka enligt föreskrift i nämnda nådiga cirkulär icke skulle annorledes än medelst förordnande tills vidare uppehållas. Af ofvan anfördt skäl ansåge alltså statskontoret öfverstyrelsens öfverklagade beslut vara lagligen grundadt. Med hänsyn emellertid till såväl den afsevärda tid, hvarunder Asplund mot åtnjutande af fulla aflöningsförmåner uppehållit rektorsbefattningen i Eskilstuna, som ock därtill att, då Elmqvist vore en af de ytterst få rektorer i riket, som hade ordinarie anställning såsom rektor, ett tämligen enstaka undantagsförhållande kunde anses här föreligga, hemställde statskontoret, huruvida ej Kungl. Maj:ts skulle finna skäligt att genom framställning till Riksdagen söka bereda rätt för Asplund att för åtnjutande af ålderstillägg såsom rektor vid realskola få tillgodoräkna sig åt-

minstone någon del af den tid, han tjänstgjort såsom vikarierande rektor vid allmänna läroverket i Eskilstuna.

Asplunds besvär föredrogos i regeringsrätten, som enligt utslag den 15 november 1909 ej fann skäl att göra ändring i öfverstyrelsens beslut.

Genom detta regeringsrättens beslut är det således fastslaget, att Asplund icke äger formell rätt att för uppflyttning i högre lönegrad såsom rektor vid realskola räkna sig till godo den tid han varit tillförordnad rektor vid allmänna läroverket i Eskilstuna. I likhet med statskontoret finner jag dock starka billighetsskäl tala för att sådan rätt måtte tillerkännas honom. I sammanhang härmed torde äfven skäligen omförmälda tid böra räknas honom till godo för beräkning af pension såsom rektor vid realskola. Hans ställning såsom rektor vid Eskilstuna läroverk har, reellt sedt, varit af samma art som de i ärendet omförmälda rektorers, hvilka varit förordnade å lediga rektorstjänster, och hans arbete har i afseende å omfattning och betydelse icke understigit hvad dessa andra rektorer varit pålagdt.»

Utskottet hemställer,

att Riksdagen må medgifva, att rektorn vid realskolan i Oskarshamn Johan Vilhelm Asplund må för uppflyttning i andra lönegraden såsom rektor vid realskola äfvensom för erhållande af pension i nämnda egenskap tillgodoräkna sig den tid han från den 18 augusti 1898 till den 1 juli 1908 tjänstgjort såsom rektor vid allmänna läroverket i Eskilstuna.

Stockholm den 6 maj 1910.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.

Herr *H. Andersson* har begärt få antecknad, att han icke deltagit i förestående ärendes behandling inom utskottet.
